عەلمانیەت
Secularism
سیێکیوٚلاریزم
دونیایی و بێ دینی
الدنيوية اللادينية

نوسینی
د.عبداللطيف أحمد مصطفى

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله وصحبه ومن اتبع هداه.

عەلمانیەت چیە؟

وشەی عەلمانیەت لە فەرهەنگە کۆنەکانی زماندا نەهاتووە، بەڵکو تەنها لە فەرهەنگە تازەکاندا باس کراوە بەم شێوەیە:

یەکەم: لە فەرهەنگی (المعجم العربي الحديث)[1]دا هاتووە کە وشەی عەلمانی بە واتای (ما ليس كنيسياً ولا دينياً) دێت.

واتە: ئەو کەسە عەلمانیە کە نە سەر بە کەنیسەیەو وە نەسەر بە هیچ دینێکە. واتە: کەسێکی دینی نیە، بەڵکو عەلمانی واتە لادینی وبێ دینی.

دووەم: لە فەرهەنگی(المعجم الوسيط)[2] دا هاتووە: (العَلماني نسبة إلى العَلم بمعنى العالَم، وهو خلاف الديني أو الكهنوتي).

واتە: وشەی عەلمانی لە عالەمەوە هاتووە، نەك لە عیلمەوە. واتە: جیهانی و دونیایی نەك دینی.

کەواتە: وشەی عەلمانی ئەوە دەگەیەنێت کە هیچ پەیوەندیەکی بە دینەوە نیە، بەڵکو جیهانی و دونیایی یەو جگە لەم دونیایە بیری دین و دوا ڕۆژی نیە و باوەڕی پێ نیە، وە نەخشە بۆ دین و دوا ڕۆژی ناکیشێت و هەوڵیشی بۆ نادات و لە بەرنامەشیدا نیە. بەڵکو تەنها غەم و هەوڵی بۆ جیهانی ئەم دونیایەیەتی و بەس!!.

سێهەم: هەروەها لە پەرتوکی (دائرة المعارف البريطانية) دا هاتووە کە عەلمانیەت بریتیە لە: (حركة اجتماعية تهدف إلى صرف الناس عن الإهتمام بالآخرة إلى الإهتمام بالحياة الدنيا وحدها)[3].

واتە: عەلمانیەت بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتیە، وە مەبەستی لادانی خەڵکی یە لە گرنگیدان بە ڕۆژی دوایی بۆ گرنگی دان بە ژیانی دونیا بە تەنها.

---

(1) د.خليل الجسر-

(2)- بەرگی 2 لا 624.

(3) بڕوانە: المذاهب الفكرية المعاصرة لا.445-

چوارەم: وە لە پەرتوکی (دائرة المعارف الأمريكية) دا هاتووە کە عەلمانیەت (الدنيوية هي: نظام أخلاقي أسس على مبادئ الأخلاق الطبيعية ومستقل عن الديانات السماوية أو القوى الخارقة للطبيعة)(4)

واتە: عەلمانیەت ڕژێمێکی بێ لایەنە لە هەموو ئاینە ئاسمانیەکان، وە لە هەموو بیروباوەڕێك کە بە هیزێکی دەرچوو لەم سروشتەی دونیایە ببێت.

کەواتە: لە عەلمانیەتدا نە باوەڕ بە خواو پەیامەکەی و فریشتەکانی و قەزاو قەدەرو ڕۆژی دوایی هەیە، وە نە باوەڕ بە هیچ کام لە ئاینە ئاسمانیەکانیش هەیە.

وە وشەی عەلمانیەت تەرجەمە کراوی وشەی (secularism) ی ئینگلیزی و (secalarite) فەرەنسییە.

بەڵام ئەم وەرگێرانە (الترجمة) هەڵەیە" چونکە واتای ئەم وشەیە لە ئینگلیزی وفەرەنسیدا بە واتای عیلم و زانست نەهاتووە، و هیچ پەیوەندیەکیشی بە عیلمەوە نییە، بەڵکو مەبەستیان لەم وشەیە بریتیە لە: **(إقامة الحياة بعيداً عن الدين)، واتە: بەرپاکردنی ژیان لە هەموو بوارەکانیدا دوور لە دین ، وە هەروەها لەگەڵ جیاکردنەوەی ژیان لە دین جیاکردنەوەی ژیانیشە لە ڕۆژی دوایی، واتە مرۆڤەکان بێ دین بن و تەنها بیری ژیانی دونیایان بێت وهەوڵی بۆ بدەن بێ گوێ دانە دواڕوژ.**

پێنجەم: وە لە (القاموس الإنگليزی) دا هاتووە کە عەلمانیەت بریتیە لەو بیردۆزەیەی کە دەڵێت: (إن الأخلاق والتعليم يجب ألا يكونا مبنيين على أُسس دينية) واتە: نابێت ڕەوشت و فێرکردن لەسەر بناغەی دینی بەرپا بکرێن، وە نابێت پەیوەندیان بە دینەوە هەبێت بەڵکو دەبێت لادینی بن!!!

بەڕاستی سەیرە کە ڕەوشت بێ دینی بوو جگە لە بێ ڕەوشتی چی لێ چاوەڕوان دەکرێت؟!

وە کە خوێندن و فێرکردن دینی لێ دەرهێنراو تەنها بێ دینی مایەوە ئەوە چ سودێکی دەبێت بۆ پەروەردەکردنی کۆمەڵگا.

(4) الإتجاهات الفكرية المعاصرة. د.علي جريشة لا85-، و مجلة الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة - (44 / 234).

بۆ ئایا زانست تەنها لە بواری (پزیشکی ومیکانیکی یاخود لە زانستی ئەندازیاری و دروست کردنی کۆشك وتەلاردا خۆی دەبینێتەوە؟!).

ئەی ئایا گەر پزیشکێك بێ دین بوو لێی دڵنیا دەبیت؟!

وە ئایا گەر ئەندازیار ومیکانیکیەك بێ دین بوون جێگای متمانەی خەڵك دەبن، وە بە دڵسۆزی و بە پاکی بە کارەکانیان هەڵدەستن بێ ئەوەی گەندەڵی بکەن و بێ ئەوەی خیانەت بکەن؟!

وە کە کاتێك مەشروعێك بڕیاری دروست کردنی دەدرێت لە لایەن حکومەتەوە، وە پارەیەکی زۆریشی بۆ تەرخان دەکرێت کێ زەمانەتی ئەوە دەکات کە بەرێوە بەرو ئەندازیارو خاوەن کۆمپانیاکان بە شێوەیەکی خراپ دروستی ناکون بۆ ئەوەی پارەیەکی زۆر بۆ خۆیان هەڵبگرن؟!!.

ئایا عەلمانیەت یەعنی بێ دینی؟:

بۆ ئەوەی دڵنیا بین کە عەلمانیەت بێ دینیە ئەوە با سەیرکەین کاتێك کە (دائرة المعارف البريطانية) باس لە ئیلحادی و بێ دینی دەکات، ئیلحاد دەکاتە دوو بەشەوە:

یەکەم: ئیلحادی وبێ دینیەکی نەزەری (تیۆری).

دووەم: ئیلحادی وبێ دینی عەمەلی (پراکتیکی).

وە عەلمانیەتیشی لەم جۆری دووەمی ئیلحادی و بێ دینیە باس کردووە کە بە عەمەلی و وردە وردەو هەنگاو بە هەنگاو خەڵکی بەرەو بێ دینی دەبات!!

کەواتە: گومان لەوەدا نیە کە لای ئەمریکی و بەریتانی و غەربیەکانیش واتە: لای وڵاتانی ڕۆژ ئاواش کە ئەوان سەرچاوەی عەلمانیەتن لای ئەوان لە سەرچاوەکەوە عەلمانیەتیان بە ئیلحادی وبێ دینی واتاکردوە.

کەوابوو هەرکەسێك بڵێت: عەلمانیەت بێ دینی نیە ئەوە بێ ئاگایە لە مانای ڕاستەقینەی عەلمانیەت لای مامۆستاکانی عەلمانیەت و لە گشت فەرهەنگەکانی زمانیشدا.

وە هەندێ کەس وشەی عەلمانیەت بە واتایەکی تەسکتر لێك دەدەنەوە کە دەڵێن: واتاکەی بریتیە لە: (فصل الدين عن الدولة)، واتە جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەت!!

بەڵام لە ڕاستیدا هەروەکو لە سەرچاوەکانی پێشودا بۆمان دەرکەوت عەلمانیەت تەنها دابڕینی دەوڵەت نیە لە دین، بەڵکو دابڕینی دەوڵەت و کۆمەڵگاو خێزان وتاکیشە لە دین.

وە هەروەها هەروەکو بۆمان دەردەکەوێت کە عەلمانیە فیکریەکانی وڵاتە عەلمانیەکانی وەك تونس و لیبیاو سوریەو جەزائیر و عێراقی پێشوو و ئەمڕۆش تا ڕاددەیەك لە جێ بەجێ کردنی ڕۆژانەیان بۆ بنەماکانی عەلمانیەت عەلمانیەتیان کورت هەڵنەهێناوە لە جیاکردنەوەی تەنها دەوڵەت لە دین! بەڵکو هەوڵیان داوە تاك و کۆمەڵیش بە گشتی لە دین دابڕن.

ئەوەتا دەبینین لە زۆربەی ئەم وڵاتانەدا بە ڕێژەیەکی جۆراو جۆر مافی تاك داگیردەکەن وناهێڵن موسڵمانێك بە ئازادی ئیسلامەتیەکەی بکات بۆ نمونە ناهێڵن کارمەندبێت و ڕیشیشی هەبێت !

یاخود شەڕواڵی کورت بێت!

وە یاخود لە قوتابخانەکان ناهێڵن قوتابیان بە ئازادی نوێژەکانیان ئەنجام بدەن لە کاتی خۆیدا!

وە هەندێ جار هەندێ لە عەلمانیە فیکریەکان لە هەندێ شوێن ناهێڵن کچان پۆشاکی شەرعی لەبەربکەن!!

وە ناهێڵن زۆرجار دوکانی بڵاوکردنەوەی کاسێتی قورئان و وتاری ئاینی هەبێت بە ئازادی، وە تاوەکو ڕێگا بە یەك دوکانی شەرعی دەدەن ڕێگا بە دەیان دوکانی بێ شەرعی وگۆرانی ومۆسیقاو فلیمی ئیباحی و ڕووتی دەدەن!!

وە هەروەها ڕێگا نادرێت دەرسی زانستە شەرعیەکان بە ئاشکرا لە مزگەوتەکاندا بخویندرێت بە ئازادی، بەڵکو تەنها دەبێت بە ئیزنی ڕەسمی بێت و تەنها بۆ چەند مامۆستایەکی ئاینیش ئیزن دەدەن بە کۆمەڵێك مەرجەوە!!

سەرەڕای ئەمەش ڕێگە نادرێت بە مامۆستایان لە مزگەوتەکانیاندا ڕۆژانە یاخود هەفتانە ئامۆژگاری (وعظ)ـەکی گشتی پێشکەش بکەن بە تێکرای خەڵکی!!

ئەمە لە کاتێکدا ڕێگا دراوە دەیان کەناڵی ئاسمانی و ناوخۆیی هەبێت لە وڵاتدا کە تەنهالە{بێ شەرعی و ڕووتی و بەد ڕەوشتی وگۆرانی ومۆسیقاو.......} زیاتر فێری خەڵکی ناکەن!!

لە بەرامبەریشدا ڕێگا نادرێت کە کەناڵیکی شەرعی میانڕەوی نا حزبی بکرێتەوە کە دینی ڕاستەقینە بە خەڵکی ئاشنا بکات!!

وە هەروەها رژێمی عەلمانی لادینی هەوڵی جیددی دەدات بۆ دارِنینی دین لە تاك و کۆمەڵ وە کارئاسانیان بۆ دەکات بە هەموو شێوەیەك بۆ ئەوەی تەنها دونیایی بن. وە هەروەها لە گشت

شارێك سەنتەرێكی گەنجان دەكرێتەوە بۆ مەبەستی ڕابواردنیان، بەڵام نەك تەنها خۆیان سەنتەری فێربونی قورئان و شەریعەت ناكەنەوە لە گشت شارێك، بەڵكو ڕێگاش نادەن بە كەسانی خێرخوازیش لەسەر ئەركی خۆیان بیكەنەوە.

وە لە بەرنامە (منهج) ی خوێندنی خوێندنگاكانی سەر بە وەزارەتی پەروەردەو فێركردنیشدا ڕێژەی فێركردنی دین لە دەیا یەكی تەواویش نیە!!

وە گشت ئەم هەڵسوكەوتە لادینیانەش لە ژێر پەردەی بەرهەڵستی لە تیرۆر ئەنجام دەدرێن!!

بەڵام لە ڕاستیدا هەروەكو چۆن تیرۆری لاشە بێ تاوانەكان دروست نیە، بە هەمان شێوەش بگرە زیاتریش تیرۆری بیروباوەڕی ئاین و ڕەوشتی خەڵكیش دروست نیە وكارێكی خراپەو دەشبێتە هۆی تیرۆری لاشە!!

بەڵام ئەو كارەی كە ئیسلامیە توندڕەوو تەكفیریەكان كردیان لە هەندێ وڵات لە تیرۆرو تۆقاندن و تەقینەوەو كاول كاری و ڕەشە كوژی كارێكی تا بڵێی خراپ وزیان بەخش بوو بە دین و بە موسڵمانانیش.

بەڵام عەلمانیەكان لە لایەكی ترەوە سودی زۆریان لەم كارانە بینی و ئەم هەڵەیان قۆستەوە بۆ ئەوەی بیكەنە داردەستی خۆیان بۆ سەركوت كردنەوەی هەموو هەوڵێكی دینی و ئیسلامی بەناوی بەرهەڵستی كردن لە تیرۆر!!

واتە: تۆمەتی تیرۆرستی و ئیرهابیان حازرو ئامادەیە كە بەسەر هەموو موسڵمانێكیدا بدەن كە هەر چەندە تیرۆریست و توندڕەویش نەبن!!

كەواتە: ڕژێمی عەلمانی نەك تەنها دەستوری سیاسی حوكمڕانی لە دەوڵەتدا لە دین جیادەكاتەوە، بەڵكو دەیەوێت بە تەواوی لە هەموو بوارەكانی ڕامیاری و ئابوری و كۆمەڵایەتی و فیكری ژیانی گەل لە دین جیا بكاتەوە، ئەگەر بۆیان بگونجێت، بەڵام چونكە كۆمەڵگایەكان لە وڵاتانی موسڵمانان كۆمەڵگای موسڵمانن، ناتوانن بەتەواوی بنەبڕی دین بكەن!!

كەواتە: عەلمانیەت تەنها لا دینی نیە لە حوكمرانی، بەڵكو لا دینی یە لە گشت بوارەكانی ژیان.

وە ئەم وشەیەش هیچ پەیوەندیەكی بە وشەی عیلم وزانستەوە نیە، وە لە وشەی عیلمەوە وەرنەگیراوە، بەڵام بۆ چەواشەكاری خەڵكی نەزان ئەم وشەیەیان هەڵبژاردووە بۆ ئەوەی خەڵكی وا بزانن كە عەلمانیەت لە عیلم وزانستەوە هاتووە، نەخێر لە عالەمیەوە هاتووە كە دونیایی وبێ

دینی دەگەیەنێت، بەڵام بۆ ئەوەی خەڵکی موسوڵمان لێیان نەسڵەمێتەوە، ئەوە لە جیاتی وشەی لا دینی وشەیەکی تریان هەڵبژارد کە هەمان مەبەست دەگرێتەوە، بەڵام خەڵکی نابزوێنێت وکاردانەوەی توندو خێرا دروست ناکات لای موسڵمانان" چونکە زۆربەیان وا دەزانن لە عیلم وزانستەوە هاتووە نەك لەبێ دینی!!

وە عەلمانیەت ڕێگە نادات دین پەیوەندی بە ژیانی مرۆڤەکانەوە هەبێت، بەڵکو ڕێ دەدات کە دین تەنها لە ناخی مرۆڤەکاندا هەبێت، نەك لە ڕواڵەت و واقیعیاندا وە ئەگەر زۆریش خاتری مرۆڤە دین دارەکان بگرن ئەوە ڕێگەیان دەدەن تەنها ئەو خواپەرستیانە بکەن کە لە نێوان خواو بەندەدایە، وەك نوێژ و ڕۆژو و ژن مارەکردن و هاوشێوەکانی تریش کە پێیان دەوترێت: (الشعائر التعبدية).

بەڵام زۆرجاریش ئەگەر عەلمانیە فیکرییە توند ڕەوەکان توانای تەواویان هەبێت ئەوە نوێژ بە تۆمەت دادەنێن ، وە بەتایبەتیش نوێژی جەماعەت.

وە هەروەها ناهێڵن ئیسلامییەت بە ڕوکەشی دەرەوەی موسوڵمانان دەرکەوێت.

بۆ نمونە: ئافرەتان بۆیان هەیە خۆیان ڕوت بکەنەوە و کام جلەیان حەز لێیە لەبەری بکەن، بەڵام ئافرەتی موسڵمان بۆی نییە بە حیجابێکی پان وپۆشتەوە، یاخود بە عەبایەکی پانەوە بچێتە خوێندنگا و دائرەکان!!

عەلمانیەکان خەڵکی بەوە دەخەڵەتێنن کە ئەوان لەسەر عیلم وزانست دەڕۆن !!

وە ئەوان باوەڕ بە غەیب و شتی نادیار ناکەن، وە هەروەها وا دەردەخەن کە عیلم ودین دووشتی دژ بەیەکن!

وە هەرکەسێك لەسەر عیلم وزانست بڕوات و ڕۆشنبیر بێت ئەوە نابێت فڕی بە دینەوە هەبێت!! چونکە دین یەعنی دواکەوتوویی ونەفامی وگەڕانەوە بۆ سەردەمی بەردین!!

وە لەڕاستیدا ئەمانە هەموویان درۆن و دورن لە زانست وڕاستی.

چونکە ئاینی ئیسلام هەرکەسێ دەستی پێوە بگرێت وەکو خۆی، ئەوە زانا دەبێت و پێش دەکەوێت و سەردەکەوێت و ئاسودە دەبێت، هەروەکو چۆن لە چەند ساڵێکدا پێغەمبەر (ﷺ)، و هاوەڵانی (رضي الله عنهم) سەرکەوتن بەسەر قوڕەیشیە کافرەکان و جولەکەکان و هەموو کافرەکانی دەوروبەریان و بەسەر ئیمپڕاتۆریەتی فارس و ڕۆمیشدا.

هەروەکو خەلیفەی دووەم عومەری کوڕی خەتاب (رضي الله عنه)، دەیفەرموو: {ئێمە نەتەوەیەك بووین پەروەردگار بە ئیسلام بە عیززەتی کردین وبەرزی کردینەوە، وە کە لە هەر شتێکی تر جگە لە ئیسلام داوای عیززەت یاخود سەربەرزی بکەین پەروەردگار زەلیلمان دەکات}.

وە هەرچەندە عەلمانیەت لەگەڵ هیچ ئاینێکدا یەك ناگرێتەوە و بێ دینیە، بەڵام لەگەڵ ئاینی گۆڕاوی گاورەکاندا یەکدەگرێتەوە لەوەدا کە دین لە دەوڵەت جیابکرێتەوە، چونکە گاورە گومڕاکان دروشمی ئەوەیان بەرز دەکردوە کە (إعط ما لقيصرَ لقيصر وما لله لله).

واتە: دەوڵەت وحکومەت بۆ قەیصەری پادشا، وە تەنها ئەو کەنیسانەی کە شوێنی خوا پەرستین بۆ خوا.

عەلمانیەت چۆن وە لە کوێوە سەری هەڵداوە؟

عەلمانیەت لە ڕۆژ ئاواوە سەری هەڵدا، یەکەم وڵات کە ڕژێمی وڵاتەکەی لەسەربناغەی عەلمانیەت دامەزراند بریتی بوو لە (فەڕەنسا) دوای شۆڕشەکەی دژ بە کەنیسەو دینی گاورەکان لە ساڵی(1789)ی میلادی، وە هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو خواری ولاری وناڕێکی و زوڵم وستەمەی کە لە ئاینی گۆڕاوی کەنیسەدا هەبوو کە لەسەر دینی ڕاست نەمابوون، وە دژایەتی زانستی تازەیان دەکردو پیاوانی کەنیسە خۆیان لە خەڵکی کردبوو بە خوا بە شێوەیەك کە سەرانەیان لە خەڵکی دەستاند، وە هەر کەسێکیش هەڵەیەکی کردبا ئەوە ڕۆژانی یەك شەممە دەبوو چووبایە بۆ کەنیسەو پارەی دابایە قەشەو پاپاکان بۆ ئەوەی لەگوناهی خۆش بن!!

وە لای قەشەو پاپاکان دین بریتی بوو لە چەند داب ونەریتێك وخزمەت کردن ونۆکەری کردنی گەورەکانیان وباوەڕ بە خۆکردن کە (عیسا) کوڕی خوایەو (مەریەم)یش خێزانیەتی!! وە هەروەها دینی گۆڕاوی کەنیسە هیچ خێرو ڕۆشنایی وهیدایەتێکی تێدانەبوو بۆ بەرژەوەندیەکانی خەڵکی، بەڵکو ڕێگریشی دەکرد لە بەرەو پێش چونی زانستی وچاوڕۆشنی لەبەر ئەوە خەڵکانێکی ئازادو سەربەست بەم تاریکایی وزوڵم وستەم ودواکەوتوییەی دینی کەنیسە ڕازی نەبوون وشۆڕشیان دژ کردو خۆیان لێ ئازاد کردو دروشمی عەلمانی و لا دینییان بەرزکردەوە، چونکە بە گومانی ئەوان گشت دینێك هەروەك دینی کەنیسە وایەو خەڵکی دوا دەخات و ژێر دەستە و زەلیلی چەندان کەسی خۆپەرست و خوڕافیان دەکات لەبەر ئەوە هەڵگەڕانەوەکەیان تەنها لە سەر دینی کەنیسە نەبوو، بەڵکو لەگشت دینێکی ئاسمانی بوو.

وە لەمەیاندا بە هەڵەدا چوون، چونکە هەرچی نوقسانی وخواری و دواکەوتویی وخراپیەك کە لە دینی کەنیسەدا هەیە ئەوە لە دینی ئیسلامدا نیە، بەڵکو دینی ئیسلام کامل وتەواوەو نەگۆڕاوە بە پێچەوانەی دینی گۆڕاوی کەنیسە، لە دینی ئیسلامدا خوا پەرستی هەیە لە جیاتی ئەو شەخس پەرستیەی کە پیاوانی کەنیسە لەسەر خەڵکیان فەرز کردبوو، لە دینی ئیسلامدا سەرانە لەخەڵك ناستێندرێت، بەڵکو زەکات دەدرێت بە فەقیرو هەژاران!!

لە دینی ئیسلامدا دژایەتی پێش کەوتنی دونیایی و زانستی ناکرێت، بەڵکو هانی خەڵکی دەدرێت بۆ زیاتر بیرکردنەوەو بەرەو پێش چوون، بەڵام لە سنوری سوود گەیاندن وخزمەت کردن بە کۆمەڵگا،کەوابوو ناڕێکی دینی کەنیسە بوو بە هۆی سەرهەڵدانی عەلمانیەت!!، بەڵام بۆچی عەلمانیەت گواسترایەوە ناو وڵاتانی مووسڵمانان، وەکێش گواستیەوە؟

هۆكارەكانی گواستنەوەی عەلمانیەت بۆ ناو موسڵمانان

یەكێ: لە هۆكارەكانی گواستنەوەی عەلمانیەت بۆ ناو موسڵمانان بریتی بوو لە پیاوانی بە ناو دینی، بەڵام چۆن پیاوانێك!!

پیاوانێك كە لە زۆر لایەنەوە –جگە لە بیروباوەڕیان– لە قەشەو پاپاكانی كەنیسە دەچوون، وەك خوارگەورە وەسفی كردوون : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ﴿التوبة/34﴾

واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! چاك بزانن كە بەشی زۆری حاخام و زانای جولەكەكان و گۆشەگیرو خواپەرستی فەلەكان بە تاڵان و هەوانتە ماڵ و سامانی مەردوم دەخۆن و ڕێی خوایشیان لێ دەگرن و، ناهێڵین دینی ئیسلام قەبووڵكەن !! (ئیبن كەسیر) دەڵێ: مەبەست لە زانا خراپەكان و، خواپەرستە گومڕاكانیانە، وەكو (سوفیانی كوڕی عویەینە)ش لەبارەی هەموو زانایەكی خراپ وسەرگەردانەوە ئەڵێت:(من فسد من علمائنا كان فيه شبه من اليهود، ومن فسد من عبادنا كان فيه شبه من النصارى)، واتە: هەر زانایەكمان تێكچوو، دڵنیابن لێكچوانێكی بە(یەهوود)ـەوە هەیەو، بەشێ لەسیفەتی جوولەكەی تێدایە، هەر كەسیش لەعابیدەكانمان تێكچووو دەستی دایە خراپەكردن، دیارە ئەویش بەشێ لەسیفاتی فەلەو گاورەكانی تێدایە. (عەبدوڵڵای كوڕی موبارەك)یش لەم هۆنراوەیەدا چەند جوان دەڵی:

وهل أفسد الدين إلا الملوك * * * وأحبار سوء و رهبانها ؟!

واتە: باشە! بەدەر لەپاشاو لە مەلا خراپەكان و، لەعابیدە ڕەبەنەكان، كێی تر (دین)ـی تێكدا ؟. (تەفسیری ڕامان)

وە ئەو جۆرە مەلا خراپ و خواپەرستە نەفامانە هەوڵیان تەنها بۆ تێركردنی سكیان و پڕكردنی گیرفانی خۆیان بوو، ئیسلامەتیان كردبوو بە پیشەو كاریان بۆ ئەوەی پارەی پێ پەیدابكەن بە شێوەیەك كە:

1. **ئەگەر فەقیرو هەژار هەڵسابا یان دانیشتبا بە شێوازێك یان قسەیەكیان بە دەمدا هاتبا ئەوە پیاوی دینی تەڵاقی دەخستن و بە پارە بۆی چاك دەكردەوە .**
2. **وە لەخوانەترس وایان تێدا بوو كە بە مارە بە جاش ژنی تەڵاقدراوی كابرای لە خۆی مارە دەكردو، شەوێك لای خۆی دەیهێشتەوە دوایی بۆی تەڵاق دەدایەوە!،**

3. وه زەکات وسەرفترەو.. وه حەقی مارەبڕین و مەولـود بۆ خوێندنەوەو ...هتد..هەر هەمووی کۆتاییەکەی دەبوو بە پارەو بۆ گیرفانی پیاوی دینی دەڕۆیشت!.

4. وه لـه لایەکی تریشەوە پیاوە دینیەکە پاڵی دابووە ئاغاو دەرەبەگی گوند، وه حەڕامی بۆ حەلاڵ دەکردو بە گوێرەی هەواو ئارەزووی ئەو فەتوای دەدا، وه لـەو لاشەوە خەڵکی ستەمیان لێ دەکراو دەچەوسێندرانەوە لـەبەر چاوی پیاوی دینی، بێ ئەوەی ئەویش هیچ ئینکاریەکی شەرعی هەوبێت!!

5. وه هەروەها هەر بە ناوی دینەوە شەخس پەرستی وپەڕۆ پەرستی وه ناڵی کەر پەرستی لـە ناو موسوڵـمانان بلاو ببۆوە، ، مەڕو پەنیرو هەنگوین و بردنە خزمەتی شێخ لـە لایەکی ترەوە پەرەی سەندبوو، وه هەروەها نوشتە فرۆشی.

6. وه ڕێگاش نەدەدرا خەڵکی بخوێنن جگە لـە منداڵی ئاغاو شێخ ومەلا، کەیەکیان گرتبوو!!.

7. ئەم دیاردانەو چەندان دیاردەی دزێوی تریش وەك گەورە بەگچکە و ژن بە ژن و وه هەروەها ئەفسانەی گاو ماسی و إسقاط الصلاة و مەولود کردنی پادشای زاڵـم و.....بوونە هۆی ئەوەی خەڵکی بەم دینی ئیسلامەش ڕازی نەبن، وبە تریاکی دابنێن ولـەویش ڕاپەڕن، بەلاّم بە شێوەیەکی نەرم تر.

بەلاّم کێی تریش بووە هۆی گواستنەوە و بلاّوبوونەوەی عەلمانیەت؟

دووەم: غەزوی فیکری موسوڵـمانان کە ڕۆژئاواییەکان پێی هەڵسان، وه ئەوانەی کە لـە دینی نارێکی کەنیسە هەڵگەڕانەوە وایان لـە موسڵـمانان گەیاند کە هەموو دینێك مایەی دواکەوتوویە، کەوابوو ئێوەش عەلمانی و بێ دین بن باشتـرە و یەکسەر لـەم کۆت و زنجیرەی دواکەوتویی و چەوساوەیەتیە ڕزگارتان دەبێت!!

ئاوا غەربیە عەلمانیەکان چەواشەی گەنجانی موسڵـمانان دەکەن و سەریان لێ دەشێوێنن وکۆمەڵێك شاگردیان بۆ خۆیان دروست کرد لـە ناو موسوڵـمانان کە لـە مامۆستاکانیشیان دڵسۆزتر و توندترن بۆ عەلمانیەت!!، کە بە چەندان وەسیلـەو هۆکاری وەك: ڕاگەیاندن وگۆڤار و ڕۆژنامە و.....هتد گرتەبەر بۆ گواستنەوەی عەلمانیەت و بە عەلمانی کردنی موسوڵـمانان و سەرکەوتنی غەزوە فیکریە عەلمانیەکەیان.

سێهەم: وە هۆکارێکی تری بڵاوبونەوەی عەلمانیەت، بریتیە: لە چوونە دەرەوەی زۆرێك لە موسڵمانان بۆ وڵاتە عەلمانیە ڕۆژئاواییەکان و لەوێ سەرسامی پێشکەوتنی زانستی دونیایی وتەکنەلۆژی و ئەلیکترۆنی ئەوان بوون، وە ئەوەش وای لێکردن کە بە تەواوی تەسلیمی هەموو بیروباوەڕو داب و نەریتی ئەوان بن، وە بەشێکیان بە کۆمەڵێکی زۆر ڤایرۆسی کوشندەوە گەڕانەوە ناو موسڵمانان، وە بێ دینی وبێ ڕەوشتی ئەوانیان بۆ نەقڵکردین، نەك پێشکەوتن وتەکنەلۆژیا!!

کۆمەڵێکیان بەوە بۆمان گەڕانەوە کە فێری سەگ بەخێو کردن وگوارە لەگوێکردن و قژدرێژکردن و خۆ چواندن بە ئافرەتان بوون.

وە هەروەها ئافرەتانیش بەوەوە گەڕانەوە کە جلی کوڕان لەبەر بکەن، و وەکو ئەوان قژیان کورت بێت و هەمان کارو پیشە بکەن کە پیاوان دەیکەن و فێری گێڵ فرێند(girl friend) و بۆی فرێند(boy friend) بوون و... **وە بێگومان ئەمەش حوکمێکی گشتی نییە بۆ هەموو ئەوانەی لە دەرەوەن**، بەڵام هەندێکیان ئەمە حاڵیانە!!

چوارەم: وە کەسانێکی تر کە هۆکاری گەشەپێدانی عەلمانیەتن، بریتین: لە **تەکفیریە توندڕەوەکان** کە کارە توندە ناڕەواکانیان و ڕەشەکوژیەکەیان کاردانەوەیەکی پێچەوانەی دروست کردووە لای فەریکە عەلمانیەکان، وە عەلمانیە کامڵەکان ئەم جۆرە تیرۆر وکۆمەڵ کوژیەی تەکفیریەکان دەکەنە بەڵگە بۆ سەرکوت کردنی هەموو بانگەوازیەکی ئیسلامی ڕاستەقینە، و زیاتر پەرەپێدان بە عەلمانیەت.

وە زۆرجار عەلمانیە کامڵەکان خوا خوای بیانویەکیانە بۆ لێدانی ئیسلام،کەچی تەکفیریە هەڵشەکانیش زەق ترین بیانویان دەدەنە دەست کە لەوانەیە عەلمانیەکان دەیان ملیۆن دۆلاریان دابا بۆ دروست بونی ئەم هەلە بۆ لێدانی ئاینی پیرۆزی ئیسلام وبڵاو کردنەوەی فیکرە عەلمانیەکەیان!!.

وە کاری ئەم تەکفیریە هەڵشانە ئەم دەقە شەرعیانەم دەهێنێتەوە یاد:

1. [وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ] [البقرة/195][5]

---

5 قال الشوكاني: ((وللسلف في معنى الآية أقوال سيأتي بيانها ، وبيان سبب نزول الآية . **والحق أن الاعتبار بعموم اللفظ لا بخصوص السبب** ، فكل ما صدق عليه أنه تهلكة في الدين ، أو الدنيا ، فهو داخل في هذا ، وبه قال ابن جرير الطبري . ومن جملة ما يدخل تحت الآية ، أن يقتحم الرجل في الحرب ، فيحمل على الجيش مع عدم قدرته

2. [وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا] [النساء/29]
3. [أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ] [آل عمران/165]

بەم شێوەیە توندڕەوان [يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ] وە ئەوان دەبنە هۆی زاڵ بوونی عەلمانیەت، و ڕاکردنی گەل و میللەت بۆ باوەشی عەلمانیت!!

على التخلص ، وعدم تأثيره لأثر ينفع المجاهدين ، ولا يمنع من دخول هذا تحت الآية إنكار من أنكره من الذين رأوا السبب ، فإنهم ظنوا أن الآية لا تجاوز سببها ، وهو ظنّ تدفعه لغة العرب)). فتح القدير - (ج 1 / ص 256)، و((الحق سبحانه ـ كما يريد منا في تشريع القتال أن نقاتل ـ يأمرنا أن نزن أمر القتال وزناً دقيقاً بحسم، فلا تأخذنا الأريحية الاكذبة ولا الحمية الرعناء، فيكون المعنى: ولا تقبلوا على القتال إلا إن كان غالب الظن أنكم ستنتصرون، فحزم الإقدام قد يطلب منك أن تقيس الأمور بدقة، فالشجاعة قد تقتضي منك أن تحجم وتمتنع عن القتال في بعض الأحيان، لتنتصر من بعد ذلك ساعة يكمل الإعداد له.
والمعنى الأول يجعلك تنفق في سبيل الله ولا تلقي بيدك إلى التهلكة بترك القتال. والمعنى الثاني أي لا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة بأن تقبلوا على القتال بلا داع أو بلا إعداد كافٍ. إن الحق يريد من المؤمنين أن يزنوا المسائل وزناً يجعلهم لا يتركون الجهاد فيهلكوا؛ لأن خصمهم سيجترئ عليهم، ولا يحببهم في أن يلقوا بأيديهم إلى القتال لمجرد الرغبة في القتال دون الاستعداد له. وهذا هو الحزم الإيماني، إنها جملة واحدة أعطتنا عدة معان)). تفسير الشعراوي.

عەلمانیەت چەند شێوەی هەیە؟

شێوەی یەکەم: عەلمانیەتێکی توندڕەو،کە تەنها بەمە ڕازی نابێت کە ئایین لە ژیانی دونیا جیابکرێتەوە، بەڵکو دژایەتی تەواوی دین دەکات وبێ باوەڕە بە خواو پەیامەکەی و بە غەیب.

شێوەی دووەم: عەلمانیەتێکی سوك، کە بە حیساب ڕێز لە دین دەگرن و دژایەتی ناکەن، بەڵام دین تەنها لە ناخی مرۆڤەکانداو لە سوچی مزگەوتەکاندا، نەك لە ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤەکان وکۆمەڵگادا، وە وا لە دین حاڵی بوون یان دینیان تەنها لەو بوارەدا قەبووڵە کە پەیوەندیەك بێت لە نێوان مرۆڤ وپەروەردگاردا نەك لە نێوان مرۆڤەکانیشدا.

عەلمانیەکان چەند جۆرن و حوکمی شەرع دەربارەیان چی یە؟

یەکەم: عەلمانیە بیروباوەڕیەکان، ئەوانەی کە دەزانن عەلمانیەت بە واتای بێ دینی دێت و باوەڕیشیان پێیەتی وبەرگریشی لێدەکەن وهەوڵی بڵاوبونەوەشی دەدەن، ئەوانە توشی کوفری گەورە بوون ئەگەر تەوبە نەکەن ونەگەڕێنەوەو واز لەو عەلمانیەتە کوفرە نەهێنن ئەوە بەهەشت نابینن و شوێنیان دۆزەخە پەنا بەخوا.

دووەم: عەلمانیە بەرژەوەندچییەکان، ئەوانەی کە باوەڕیان بە ئیسلام هەیەو بێ دین نین و باوەڕیشیان بە عەلمانیەت نیە، کە لا دینیە. بەڵام شوێن عەلمانیەکان کەوتوون تەنها لە ڕواڵەتدا نەك بە بیروو باوەڕ، بە نیەتی پاك یان بە نەزانی، وە یان لە ترسان یان لە برسان، وە یان لەبەر وەدەسخستنی پلەو پایەو دەسەڵات وکورسی ومالّ وسامان.

نابێت ئەم جۆرەی دووەم وەکو یەکەم سەیر بکرێت" چونکە جۆری یەکەم کوفری بیروباوەڕە و لە دین پێی دەردەچێت، بەڵام جۆری دووەم: کوفری عەمەلی یەو تاوانێکی گەورەیە بەڵام خاوەنەکەی پێی لە دین دەرناچێت.

بەڵام لەم حوکمەدا دوو کۆمەڵ بە هەڵەدا چوون:

یەکەم: کۆمەڵی مورجیئەکان کە جۆری یەکەمی عەلمانیەکانیش بە تێکەوتووی کوفرو تاوان نازانن.

دووەم: کۆمەڵی خەواریج (تەکفیری وتوندڕەوە حیزبیەکان) کە هەر کەسێك لەگەڵ ئەوان نەبێت و لەگەڵ حیزبە عەلمانیەکان بێت ئەوە بە کافری دادەنێن، وخوێنیشی حەڵاڵە (پەنا بە خوا) ئەمە لەکاتێکدا کە دەبینین زۆرێك لە خەڵکی لە جۆری دووەمی عەلمانین و نوێژ دەکەن و ڕۆژو دەگرن و باوەڕیان بە ئیسلام هەیە کە تەنها دینی ڕاست و حەقە، وباوەڕیان بەو عەلمانیەتە لادینیەش نیە.

بەڵکو یان وا لە عەلمانیەت حاڵی بوون کە هۆکارێکی ڕزگار بوونە لە زاڵم وستەم کاران.

وە وایان زانیوە کە عەلمانیەت ئەو شەمەندەفەرەیە کە هەرکەسێك سواری نەبێت دوا دەکەوێت وبێ ئەو خەڵکی بە ژێر دەستەیی و چەوساوەی دەمێنێتەوە!!.

کەواتە: حەق و داد لەوە دایە کە کەسانی ناموسوڵمان بە موسوڵمان دانەنرێت، وە هەروەها موسوڵمانی تاوان باریش بە کافر دانەنرێت.

وە پێویستە موسوڵمانان نەخەڵەتێن بە پڕوپاگەندەی عەلمانیەت، وە پێویستە بڵێین:﴿ ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾ ﴿البقرة : 208﴾ واتە: وەرنە ناو دینەوە بە تەواوی لەهەموو بوارەکانی ژیاندا، نەك تەنها لە نوێژدا موسوڵمان بن بەڵام لە بوارەکانی تری ڕەوشت وکۆمەڵایەتی و حوکمرانیدا لا دینی وعەلمانی بن.

نەخێر ئەمە کوفرە هەروەك خوای گەورە فەرموویەتی:﴿ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ﴿البقرة : 85﴾ کەوابوو موسڵمانان با لە خوا بترسێن، وبگەڕێینەوە سەر دینە ئیسلامەتیە تەواوە میانڕەوەکە، بێ زیادە ڕەوی و کورت ڕەوی.

وە هەروەها هیچ موسوڵمانێکی ڕاست ڕێگر نیە لەوەی کە گەلی کوردی موسوڵمان وڵات وکیانی سەربەخۆی خۆی هەبێت، وەك تێکڕای وڵاتان وگەلانی دونیا.

وە هیچ ڕێگرێك نیە لە شەرعی ئیسلامدا لەوەی کە بەرگری لە مافە ڕەواکانی خۆمان بکەین، و نەهێڵین هیچ وڵاتێك بمان چەوسێنێتەوە بە هیچ ناوێکەوە، وە گەلی کوردی موسوڵمان شایستەی بەناو ئەنفالی بەعسیەکان وجیهاد کردنی ئەمڕۆ نیە، بەڵکو تا ئێستاش گەلی کوردی موسوڵمان لە زۆر گەلانی تری موسوڵمانانی دونیا باشترن و دیندار ترن.

بەڵام هەندێ جار شەمەندەفەری ڕزگاری وئازادی لەسکەی خۆی لا دەدات وسەر نشینەکان بەرەو هەڵدێران وسەرەنگومی دەبات.

هەروەکو ئەوەی خەڵکی بانگ بکرێت بۆ کوردایەتی، بە واتایەکی ڕەوا بەڵام لەوەوە نەوەستێتەوە بەڵکو لە کوردایەتیەکی ڕەواوە لا بدرێن، بەرەو عەلمانیەتی ناڕەواو بێ دینی!!

بەڕاستی ئەم لە سکە لا دانەیە ئەوەی پێویستە کە هەموو موسوڵمانانی کورد بڵێن: بەڵێ بۆ پارێزگاری لە مافە ڕەواکانی گەلەکەمان، بەڵام نەخێر بۆ عەلمانیەتی بێ دینی، **وە لە کۆتاییدا دەڵێم:** پێویستە لەسەر گەلی کورد سوپاسی پەروەردگار بکەن کە لە ڕژێمی بەعس ڕزگاری کردن وکیان و وولاتێکی بۆ قەرار گرتن و خێرو بێری زۆری بەسەردا ڕشتن، نەك بە پێچەوانەوە دوای ئەم هەموو نیعمەتە وەك جولەکەکان ئەم جارە عیجلی عەلمانیەت دابنێین ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ] [البقرة/92] ١٣٨. وە ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ﴾ ﴿الأعراف/152﴾.

وە پێویستە بزانن کە عەلمانیەت جاهیلیەت ونەفامیە، ولە ئیسلامدا ڕەت کراوەتەوە بە هەموو شێوەکانیەوە، چونکە کۆمەڵگا بەرەو بێ دینی وبێ ڕەوشتی دەبات وسەر لێشێواوو بەرەڵا دەبن و دەکەونە ژێر توڕەبوونی خوای گەورە و دونیاشیان دەچێت و دوا ڕۆژیشیان ڕەش دەبێت.

وە پێویستە بزانن کە ئیسلام ئاینێکی تەواوە لە هەموو ڕوانگەکانەوە، وە لە بەرژەوەندی ڕاستەقینەی خەڵکی دایەو مایەی سەربەرزی و بەختەوەری خەڵکیە، نەك هۆکاری دواکەوتویی و ژێر دەستەیی، وەکە دیاردەیەکی نالەباریش لە کەسانێکی بە ناو دیندارەوە بینرابن ئەوە عەیبەکە لەو کەسانە خۆیاندایە، نەك لە ئیسلامەکە.

ئیسلام هاندەرە بۆ زانست وعیلم، بۆ ڕەوشتی جوان وبەرزی ، بۆ یەکسانی و داد پەروەری، بۆ وەدەست هێنانی ئاسایش وئاسودەیی، بۆ چاکە کردن لەگەڵ خەڵکی، وە ڕێگری کردن لە خراپەکاری و زوڵم وستەم، بۆ باش بوون لەگەڵ کچان وخوشکان ودایکان وئافرەتان بەگشتی، کەوابوو هەرکەسێك کە ئیسلامی ڕاستەقینەی نەناسیوە، ئەوە با بیناسێت لە ژێر ڕۆشنایی قورئان و فەرموودە، ئەو ئیسلامەی کە پێغەمبەر (ﷺ)، وهاوەڵانی (ﷺ)، لەسەر بووە، نەك ئەو ئیسلامەی کە کەسانێکی خوڕافی وشەخس پەرست ونەفام و توندڕەوی لەسەرە، وە پێویستە موسوڵمانان واز نەهێنن لەو دینە مەزنە تەواوەی ئیسلام، کە لە خوای خوڵقێنەرەوە هاتووە، بۆ دینی عەلمانیەتی دانراوی دەستی کەسانێکی شەهوەت باز وبەرژەوەندچی کە دامەزراوە لەسەر بنەمای بێ دینی، وبناغەی جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەت و ژیان، وجێبە جێکردنی بنەمای

میکافیلی کە (غایەت ومەبەست گشت هۆکارێك حەڵاڵ دەکات هەر چەندە دژی ئیمان وئەخلاقیش بێت).

شوێنەوارە خراپەکانی عەلمانیەت

بێ گومان عەلمانیەت شوێنەواری خراپی جێ هێشتوە لە وڵاتانی موسوڵمانان، وەك لەم دیاردانەی خوارەوە دەردەکەوێت:

یەکەم: حوکم نەکردن بە شەریعەتی ئیسلام، وە دابڕینی حوکم وبڕیار لە تێکڕای بوارەکانی ژیان لە ئایینی ئیسلام، وە دانانی چەندان یاسای داهێنراو لە شوێنی فەرمان و ڕێنماییەکانی خوای گەورە، بەم هەنگاوەش عەلمانیەت و لا دینی پەرەی سەند.

دووەم: عەلمانیەت و لا دینی لە پەروەردەو فێرکردندا بە شێوەیەکی وا کە ئەگەر کەسێك نەچوبێتە خوێندن زۆر بە سەلامەت تر دەمێنێتەوە لە دین و ڕەوشتیدا، وە لە بیرو بۆ چونیدا، چونکە خوێندنی عەلمانی بیروڕای عەلمانیەت فێری منداڵ ولاوان دەکەن و دایان دەڕنن لە بیروباوەڕی ئیسلامی، وە ئەگەر تەنها ماددەیەکی ئیسلامیش دابنێن ئەوە لەکۆتا دەرسەکان دایدەنێن، لەکاتی بێزار بوون وماندوبوونی قوتابیان، وە هەروەها لەوانەیە مامۆستایەکی بۆ دانرابێت کە هیچ پەیوەندیەکی ڕاستەقینەی نەبێت بە ئایینی ئیسلام وزانستە شەرعیەکان، وە ئەم دیاردەیەش من خۆم بە چاوی خۆم بینیومە کاتێك کە لە ئامادەییەك دەرسی زمانی عەرەبی و پەروەردەی ئیسلامیم دەوتەوە، بەڕێوەبەری قوتابخانەکە چونکە عەلمانیەکی توندبوو چەندان گرفتی بۆ دروست دەکردم، وە زۆرێك لەوانەکانی پەروەردەی ئیسلامی دەدایە مامۆستایەکی فیزیا، تەنها بۆ ئەوەی من ئەو وانەیە نەڵێمەوە، وە لەدواییدا خۆی نەگرت وبانگی کردمە بەڕێوبەرایەتی قوتابخانەو پێی وتم نابێت هیچی تر تۆ دەرسی ئایین بڵێیتەوە، چونکە لە سەردەمی حزبی بەعسدا وانەی ئیسلامی نەدەدرایە مامۆستایەك کە زۆر خۆی ئیمانی پێی هەبێت، بەڵکو دەدرایە مامۆستایەکی گاور یان شیوعی وە یان مامۆستایەکی ژنی سافیرە!! ئەمە قسەی مودیرەکە بوو، لەبەر ئەوە ئەو بەڕێوەبەرە بڕیاری دا هیچی تر من دەرسی ئایین نەڵێمەوە!!.

وە هەروەها لە لایەکی تریشەوە ساڵ بە ساڵ کتێبی پەروەردەی ئیسلامی بچوکتر دەبێتەوەو تەنها ناوێکی ناوەڕۆك لاواز دەمێنێتەوە، هەروەك دەبینین گشت کتێبەکە بریتی یە لە تەنها چەند ئایەتێك لەگەڵ چەند فەرمودەیەك کە هەندێکیشیان لاوازن و(صحیح) نین!! وە ئێستا بڕیاڕ

هاتووە کە نابێت لەبەرکردنی ئایەت و فەرموودە بهێنێت بۆ ئەوەی قوتابی نەترسێت و بێ تاقەت نەبێ، تەنها شتەکانی بۆ شیبکرێتەوە، ئەدی بۆچی قوتابی ناترسێت و بێ تاقەت نابێ کە ساڵ بە ساڵ وانەکانی بیرکاری و فیزیاو کیمیا...هتد، زیاد دەکرێ و لەبەرکردنیشی تێدایە!!!.

وە هەروەها تەفسیرو لێکدانەوەی برێك (هەندێك) لە دەقەکانیش بە هەڵە کراوە!!.

سێهەم: عەلمانیەت و لا دینی لە ڕاگەیاندندا: لەم بوارەدا عەلمانیەت زۆر بە زەقی وخەستی وبڵاوی دیارە، چونکە کەناڵەکانی ڕاگەیاندنی دەنگی ورەنگی وناوخۆ وئاسمانیش لەم برگانە پێك هاتوون: گۆرانی ومۆسیقای زۆر بێ شەرم وحەیا، لە خودی قسەکانیان وجلەکانیان....زنجیرە فیلمی زۆر دوور لە ئادابی ئیسلامی کە گەنجان وکۆمەڵگا بە تێکرایی فێری دڵداری وخیانەتی زەوجی وپیاوکوشتن ودزی وبەرەڵایی و ڕووتی وبێ شەرمی دەکات، گفتووگۆ ولێدوان کە زیاتر خەڵکی فێری ئەوە دەکات کە لا دینی بن بە ناوی ڕۆشنبیری وئازادی!!.

چوارەم: عەلمانیەت لە بواری کۆمەڵایەتیدا، خەڵکی وردە وردە وا ڕاهێنراون ئەگەر پیاوێکی موسوڵمانی ریشدار بە ناو بازاڕێکدا بڕوات، یان ئافرتێکی پۆشتە، ئەوە گشت خەڵکی سەیری دەکەن وبەلایانەوە سەیرەو چەندان ڕاپۆرتیان لەسەر دەنوسرێت!!.

وە لەوانەیە لە هەندێ کات وشوێن هەڕەشەیان لێ بکرێت و بشگیرێن، بەڵام ئەگەر جولەکەیەك یان گاورێك بەخۆی وخاچەکەیەوە بەناو بازاڕی موسوڵماناندا بڕوات ئەوە کار ئاسانی بۆ دەکرێت وهاوکاری دەکرێت و پاسەوانیش دەکرێن!!

وە بەهەمان شێوە بۆ نمونە لە هەندێ دائیرە ئەگەر ئافرەتێکی ڕوت بێت بۆ موعامەلەیەك ئەوە هیچ گرفتێکی نابێت، بەڵام گەر خوشکێکی لەچك بەسەر بێت یان گەنجێکی ڕیش دار بێت، ئەوە هەندێ جار گرفتی بۆ دروست دەکەن، و کارەکەی لێ قورس دەکەن، و ڕای دەگرن بە بیانوی ئەوەی کە نابێت لە وێنەکەدا ریشی هەبێت!!.

وە ئەمەش لەگەڵ مندا ڕویداوە،کە کاتێك مۆڵەتی شۆفێریم دەرهێنا لە ساڵی 2005ز، بە حەقی خۆم وبێ واسیتە وبەرتیل دەرچووم، وە ساڵێکی ڕێك خەریکی بووم، دوای دەرچوونم لە تاقی کردنەوەکان وەصلێکیان دامێ بۆ وەرگرتنەوەی مۆڵەتەکەم، وەکاتێك کە چوومە بنکەی هاتوچۆ لە ڕیز وەستام تا سەرەم هات و منیش وەك ئەوانەی پێش خۆم وەصڵەکەم دایە دەستی بۆ ئەوەی مۆڵەتەکەم بداتەوە، بەڵام وتی: بڕۆ ریشت بتاشە، پاشان وەرە داوای مۆڵەتەکەت بکە، منیش ریشەکەی خۆم کە سونەتە، ولەبەر خوا هێشتومەتەوە، نەك لەبەر حیزبایەتی نایگۆڕمەوە

بە سەد مۆڵەتی شۆفێری، وە هەر چەندە پێناس(هەویە)ی ئەوقافیشم نیشاندا کە بە ریشەوەیە، ومن مەلای مزگەوتم، بەلاّم هەر قەبوڵی نەکرد ونەیدایەوە پێم، کە حەقی خۆشم بوو چونکە لە تاقیکردنەوەکان دەرچووم، بەلاّم عەلمانیەت وایکردووە کە ریشدار مافی ڕەوای خۆشی نەدرێتێ، دوای ئەوە ئەوێم جێ هێشت و نزیکەیساڵێکی تری برد هەر نەیاندامەوە، بەلاّم کەسێکی دەست ڕۆیشتوو کە ئەمەی بیست خۆی چوو بۆی هێنامەوە خوا خێری بنوسێت.

<u>**پێنجەم:**</u> وە هەروەها دیاردەیەکی تری عەلمانیەت بریتیە لە تێکەڵی کوڕ وکچ لە قۆناغەکانی خوێندن، هەروەك دەبینین هەر لە قۆناغی سەرەتاییەوە قوتابیانی کوڕ وکچ تێکەڵ بە یەك دەخوێنن کە ئەمەش شوێنەواری خراپی بووەو دەشبێت لەسەر ڕەوشت وئیمانی قوتابیان، وە وایان لێ دەکات کە هەر بە جوانکاری و دڵداریەوە سەرقاڵ بن نەك بە خوێندنەکەیان.

<u>**شەشەم:**</u> وە لە بواری ئابوریدا عەلمانیەت وبێ دینی لەوەدا دەردەکەوێت کە سەرانەو باج (الضريبة) لەسەر خەڵك دادەنێن کە هەر موعامەلەیەکیان هەبێت.

وە هەروەها ریشوە وبەرتیل وسوو خواردن (الربا) بلاّودەبێتەوەو ڕێگەی پێ دەدرێت.

<u>**هۆکارێکی تری بلاّوبونەوەی عەلمانیەت ورۆیشتن بەرەو عەلمانیەت**</u> بریتیە: لەو مۆدێرن وسەردەمییەی کە چۆتە بیروهۆشی زۆرێك لە ئیسلامیەکان، بەتایبەتیش حزبیەکان بۆ ئەوەی بە مۆدیرن وسەردەمی بناسرێن وئاسانکاری نیشان بدەن وخەڵکی لێیان کۆببێتەوەودەسەلاّتیش ڕەخنەیان لێ نەگرێت،بۆ نمونە:

<u>**یەکەم:**</u> پۆشاکی ئافرەتان سەردەمیانەیە، نەك شەرعیانە وە فەتوای لەبەرکردنی پانتۆڵ بۆ ئافرەتان بە مەرجێ لەچکەی لەسەر بێت.

<u>**دووەم:**</u> فەتوای دروستێتی سەفەری ئافرەت بێ مەحرەم، وە دەرچونی ئافرەتان دوای مکیاج کردنیشیان لە کەناڵە ئیسلامیەکاندا بۆ خوێندنەوەی دەنگوباس ونیشاندانی ئافرەتانی سەروسینگ ڕوتیش بە ناوی زنجیرە دۆبلاژ کراوی تورکی و ئێرانی و.....

<u>**سێهەم:**</u> لاسایی کردنەوەی ڕۆژئاوا لە ئاهەنگ وبۆنەکان وئاهەنگ گێڕان بە هۆی سەری ساڵ و لە دایك بوون ودامەزراندنی حیزب و....

<u>**چوارەم:**</u> بانگەشە کردن بۆ دیموکراسیەت وفرە حیزبێتی وهەڵبژاردن و...

<u>**پێنجەم:**</u> لاسایی کردنەوەی ئیسلامیەکان بۆ ڕۆژئاواییەکان لە جل وبەرگدا.

شەشەم: پێش خستنی عەقڵ لە سەر دەقەکانی قورئان وفەرمودە، وەلێکدانەوەی دەقەکان بە گوێرەی تێگەیشتنی سەردەمیانەی خۆیان، نەك بە گوێرەی تێگەشتنی زانایانی ئەهلی سوننەت.

حەوتەم: حەڵاڵ کردنی مۆسیقاو گۆرانی و....

هەشتەم: پارچە پارچە کردنی موسڵمانان بە ناوی حزبایەتی، هەروەکو چۆن عەلمانیەتیش پارچە پارچەی کردوون.

نۆیەم: بانگەشەکردن بۆ نزیك بوونەوە لە نێوان گروپە ئیسلامیە جیا جیاکان، هەروەك دەبینین لە ناو حیزبدا سەنگ وگرنگی عەقیدەو بیرو باوەڕ نامێنێت، وگرنگ نیە ئەندامی حزب شەخس پەرست بێت، یان خوا پەرست، هاوار بکاتە شێخ ومەشایەخ یان هاوار بکاتە خوا، لەسەر بیدعە بڕوات یان لەسەر سوننەت، ئەشعەری بێت یان ماتوریدی، نەقشە بەندی بێت یان قادری، سۆفی بێت یان دەروێش، موعتەزیلی بێت یان مورجیئە، تەکفیری بێت یان نا، هەموو ئەوانە جێگایان دەبێتەوە لە ناو بازنەی حزبە ئیسلامیەکاندا، چونکە بە گوێرەی بنەمای عەلمانیەت (الغایة تبرر الوسیلة) ، وە گرنگ ئەوەیە لەگەڵ ئەم حزبە دابن ودەنگی بۆ بدەن وسەری بخەن، جاگرنگ نیە کەوتبنە ناو زۆنگاوی شیرك وبیدعەوە یان نا!!

دەیەم: وازهێنانی هەندێ لە ئیسلامیەکان لە داوای حوکی خوا ، وە ڕازی بونیان بە حوکمی دیمۆکراسی ئەوروپی، هەروەك دکتۆر عصام عریان ئەندامی مەکتەبی ئیرشادی ئیخوان المسلمین لە ڕاگەیاندنێکیدا وتی: ((ئێمە خوازیاری حوکمێکی ئیسلامی نین!!، بەڵکو سیستەمێکی دیموکراتی پەرلەمانی هاوشێوەی ئەوروپامان دەوێت!!!.

تێبینی: دەقی ئەم نوسراوە لە شریتی سەر شاشەی کەناڵی ئاسمانی سپێدە نوسرابوو، وە ئێستاش بە تۆمارکراوی هەیە!!.

کەواتە: سەردەمیەت کردن لە ئیسلامدا دەرگاو جسری عەلمانیەتە، بەڵکو ئەمەش جۆرێکە لە عەلمانیەت، بۆ نمونە عەلمانیەت قورئان وسوننەت ناکاتە دەستوری حوکمڕانی، بە هەمان شێوەش حزبیەکان لە چەندان بابەتدا ناگەڕێنەوە بۆ دەقە شەرعیەکان، بەڵکو دەگەڕێنەوە بۆ فەتوای ئەمیرو ڕابەرەکان، وە بڕیاری ئەوان دەخرێتە پێش لێك دانەوەی زانایانی سەلەف، زۆر جار زۆر لە ئیسلامیەکان وا دەزانن کە ئەوان بونەتە سەددێك وبەرهەڵستی لە عەلمانیەت دەکەن، بەڵام خۆشیان نازانن کە لە جیاتی ئەوەی سەدێکی بەربەست بن، بونەتە جسرو پردێك عەلمانیەتیان بەسەردا پەڕیوەتەوە بۆ ناو موسوسڵمانان، چونکە خەڵکی جاران مۆسیقایان بە حەڵاڵ

نەدەزانی تاوەکو ئیسلامیەکان بۆیان حەلاڵ نەکردن، وە کە حەلاڵ کرا ئەو کاتە بۆ دەبێت مۆسیقای ئیسلامیەکان حەلاڵ بێت، بەلاَم مۆسیقای عەلمانیەکان حەرام بێت؟ کەواتە: ئەوان خەڵکیان ڕاکێشا بۆ عەلمانیەت لەم بابەتە، وە هەروەها خەڵکی حزبایەتیان پێ باش نەبوو! بەلاَم ئیسلامیەکان فرە حزبێتیان حەلاڵ کردا!! کەوابوو خەڵکی دەڵێن: کە هەر حزبایەتی بکەین ئەوە با لەگەڵ حزبێك بین کە کارو باری ولاَتی بە دەستە نەك حزبێکی بێ دەسەلاَتی کۆڵەوار کە هیچی بە دەست نیە.

وە هەروەها تەمسیلی ئیسلامی...

وە هەروەها شانۆگەری ئیسلامی!!

وە هەروەها زۆرێك لە ئیسلامیەکان ریشتاشینیان حەلاڵ کرد بۆ خەڵکی، وە هەر ئەوانن دیفاع لە زۆرێك لە بیدعە دەکەن!!

کەواتە ئەوانیش بەناوی ئاسانکاری و خۆگونجاندن و مۆدێرن و نوێکاری و بەرژەوەندی حزبەوە بەشێکی عەلمانیەتیان تێدایەو، بونەتە هۆکاری بلاَوبونەوەیشی.

لە کۆتاییدا پەنا بەخوا لە عەلمانیەتی عەلمانیەکانیش و ئیسلامیەکانیش وە خوا بمانپارێزێت لە هەموو جۆرە گومڕایی و سەرلێشێواویەك، هیدایەتمان بدات بۆ ڕێگای ڕاست و بەردەوامیمان پێ ببەخشێت.

تێبینی:

مەبەستم بەم قسانە هیچ کەسێکی تایبەت یان حزبێکی تایبەت نیە، بەڵکو تەنها مەبەست ئەو کەسانەیە کە ئەم وەسفی عەلمانیەتەیان تێدایە، وە هیچ موسوڵمانێکیش بەکافر دانانێین ، بەڵکو هەرکەسێکیش کەوتە کوفرێکەوە ئەوە ئیشەکەی بە کوفر دادەنرێت، بەلاَم خۆی بەکافر دانانرێت تاوەکو مەرجەکانی بەکافر دانانی تێدا نەبن و لە ڕێگرەکانی بەکافر دانانیش دوور نەبێت، وەك زانایان فەرمویانە:

ولا يتم الحكم حتى تجتمع كل الشروط، والموانع ترتفع

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

لە بلاَوکراوەکانی ماڵپەری تایبەتی د. عبداللطیف احمد مصطفی

www.abuabdilhaq.com